

JÄNNITTEISTÄ VASTAVUOROISUUTTA: KANSALAISTALO MIESTEN HYVINVOINTIA EDISTÄMÄSSÄ

Arvi Pihlman: *YTM, tohtorikoulutettava, Tampereen yliopisto*

arvi.pihlman@gmail.com

Janus vol. 24 (1) 2016, 26–44

Janus

Tiivistelmä

Artikkeli on etnografinen tapaustutkimus uudenlaisesta miestyön muodosta, miesten kansalaistalosta. Tavoitteena on kuvata kansalaistalon arkea ja tarkastella sen merkityksiä toimintaan osallistuville miehille. Kansalaistalo pyrkii edistämään miesten hyvinvointia painottamalla dialogia ja yhdessä tekemistä kaikenlaisten miesten välillä. Kaikille miehille tarkoitettu toiminta on tuonut yhteen erilaisia miehiä, maskuliinisuuden muotoja ja odotuksia. Toiminnan tekee siihen osallistuville miehille mielekkääksi ennen kaikkea se, että sen kautta muodostuu sosiaalisia suhteita. Toisiinsa tutustuvien miesten välillä liikkuvat erilaisiin arjen konteksteihin ulottuvat ajatukset ja resurssit. Samalla kansalaistalon turvalliseksi ja vapaaksi koetussa ilmapiirissä hälventyvät monet yhteiskunnassa vallitsevista vuorovaikutusta rajoittavista ja marginalisoivista rakenteista.

JOHDANTO

Alkaneella vuosituhanella keskustelu miehistä ja pojista on monipuolistunut ja noussut yhä laajemman kiinnostuksen kohteeksi. Samalla miesten ja poikien parissa tehty työ on kehittynyt ja etsinyt uusia suuntia. (Jokinen 2012a, 11; Pulli 2012, 161–162.) Artikkelissa tarkastelen erästä uudenlaista miestyön muotoa. Tampereella vuoden 2011 lopulla ovensa avannut miesten kansalaistalo Mattila on Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamaa, kansalaistoimintalähtöistä miestyötä, joka pyrkii edistämään miesten hyvinvointia dialogin ja yhdessä tekemisen kautta. Mattila on osa Setlementtiyhdistys Naapuri ry:n toimintaa. (Tukia 2014; Setlementtiyhdistys Naapuri 2015, 29.)

Miesten kansalaistalo Mattilan toiminta koostuu avoimesta toiminnasta ja toiminnallisista ryhmistä. Avoimen toiminnan aikana miehet voivat tulla kansalaistaloon vapaamuotoisesti seurustelemaan. Toiminnallisissa ryhmissä he kokoontuvat jonkin tarkemmin määritellyn ja ohjatun tekemisen ympärille. Ryhmätoiminta pitää sisällään esimerkiksi liikuntaa, keskustelutilaisuuksia, talkoita ja uusien taitojen opettelua, kuten ruoanlaittoa tai käsitöiden tekemistä, sekä Mattilan Parlamentin kokouksia, joissa kävijät yhdessä työntekijöiden kanssa ideoivat toimintaa. Ryhmiä ideoidaan yhdessä ja tarkoituksena on, että ne vastaisivat toimintaan osallistuvien miesten tarpeita.

Suomessa miestyö on kehittynyt tasa-arvopolitiikan piirissä käydyn ja muun yhteiskunnallisen keskustelun sekä erilaisten ruohonjuuritasolla syntyneiden ryhmien rinnalla. Virallinen tasa-arvopolitiikka alkoi rakentua 1970-luvulla. Ydinkysymys oli naisten aseman parantaminen työmarkkinoilla. Vaikka tasa-arvopolitiikka keskittyikin ennen kaikkea naisten ja tyttöjen kokemuksiin tasa-arvo-ongelmiin, myös miesten ja poikien asemaan liittyvät kysymykset ovat olleet alusta alkaen mukana tasa-arvokeskustelussa. Samoihin aikoihin muodostettiin myös ensimmäisiä miehenä olemista ja sukupuolta vertaishengessä pohtivia miesten kasvuryhmiä. 1990-luvulla miehiin keskittyvä toiminta kääntyi kasvuun ja uusia ryhmiä syntyi. (Jokinen 1999, 34–35; Jokinen 2012a, 13; Jokinen 2012b.)

Karkeasti ottaen miehistä käydyissä keskusteluissa on korostunut kaksi lähestymistapaa. Joko sukupuolta painotetaan asiana, joka yhdistää kaikkia samaan sukupuoleen lukeutuvia ihmisiä toisiinsa, tai sitten korostetaan sukupuolen monimuotoisuutta ja valtarakenteita, jotka määrittävät sekä miesten ja naisten välisiä että miesten keskinäisiä suhteita. (Jokinen 1999; Jokinen 2012b.) Nais-sukupuolen yhdistävyydestä ja naisten keskinäisestä erilaisuudesta on käyty vastaavaa keskustelua jo pidempään ja monista erilaisista näkökulmista käsin (esim. Vuorela 1999).

Keskustelun erilaiset painopisteet näkyvät myös erilaisissa miestyön lähtökohdissa. Joissain työmuodoissa korostetaan enemmän miehen elämän erityisyyttä, joissain taas sukupuolen monimuotoisuutta ja sukupuolinormien ahtautta. Tyypillisesti miestyö on keskittynyt

miesten kokemuksiin ja aiheuttamiin ongelmiin ja kriisitilanteisiin. Usein työssä hyödynnetään samankaltaista vuorovaikutuksellista toimintatapaa kuin miesryhmissäkin, ja osa miestyöstä on rakentunut suoraan ruohonjuuritasolla syntyneiden ryhmien perustalle. (Palmu 2006, 72; Ervasti 2012, 153; Harju & Huhtamalla 2012; Miessakit 2014.)

Sukupuolen merkityksistä kiinnostuneeseen työtapaan on viitattu varsinkin tyttötyössä sukupuolisensitiivisyyden käsitteellä, mutta käsite on laajentunut myös poika- ja miestyöhön (Eischer & Tuppurainen 2009, 16–17; Eischer & Mulari 2014). Käsitettä ei ymmärretä yhdenmukaisesti, vaan sukupuolen ja siihen keskittyvän työn suhdetta lähestytään erilaisin painotuksin (Honkasalo 2011, 90–99). Suomalaisen settlementiliikkeen Tyttöjen Taloissa sukupuolisensitiivisyyden käsitteellä tehdään ero sukupuolineutraaliuteen. Sukupuoleen identifioitumisen ajatellaan olevan tärkeä osa ihmistä ja ihmisenä kasvamista. Ahtaita sukupuolirooleja ja stereotyyppisiä käsityksiä pyritään purkamaan, mutta sukupuolen merkitystä ei haluta neutralisoida. (Eischer & Tuppurainen 2009, 16.) Sukupuoli ymmärretään miesten kansalaistalo Mattilassa samansuuntaisesti. Keskeistä on toisaalta miesten yhteistoiminta ja toisaalta erilaisten miesten sekä erilaisten ajatusten välinen dialogi (Tukia 2014).

Tarkastelen artikkelissa sitä, mikä tekee kaikille miehille suunnatusta, yhdessä tekemiseen ja dialogiin perustuvasta, sekä vapaamuotoisuutta ja miesten omaa ideointia painottavasta toiminnasta merkityksellistä siihen osallistuville miehille. Tutkimusta ohjaa kaksi tutkimuskysymystä: Miten Mattilan

työntekijöiden ja kävijöiden toiminta ja odotukset suhteutuvat toisiinsa, ja miten Mattilan työntekijä–asiakassuhteet suhteutuvat muuhun suomalaiseen sosiaali- ja ehkäisevään työhön? Millaiset maskuliinisuuden muodot ja piirteet kohtaavat ja neuvottelevat toiminnassa?

**SUKUPUOLI JA DIALOGINEN
VASTAVUOROISUUS TOIMINNAN
LÄHTÖKOHTINA**

Miehiä kutsutaan mukaan ja heitä pyritään integroimaan yhteiseen toimintaan sukupuoleen identifioitumisen kautta. Ilman erityismääreitä kaikille miehille avoimen toiminnan odotetaan ylittävän muita sosiaalisia rajoja. Mieheksi identifioituminen on tuonut toimintaan mukaan erilaisia miehiä ja odotuksia, sekä erilaisia maskuliinisuuden muotoja ja piirteitä. Toimintaan osallistuvat miehet joutuvatkin jollain tavoin kohtaamaan ja käsittelemään näitä eroja. Mattilan toiminnassa on alusta asti kiinnitetty huomiota erityisesti etnisten ja kulttuuristen rajojen ylittämiseen (Mattila 2015), mikä näkyy asiakaskunnassa. Kävijöitä on ainakin neljältä eri manteelelta, ja alle puolet heistä on syntynyt Suomessa.

Yhdistävän miehenä olemisen ajatuksen lisäksi toimintaa ohjaa ajatus dialogisuudesta ja vastavuoroisesta huomioimisesta niin työntekijöiden ja asiakkaiden välillä kuin asiakkaiden kesken. Toimintaperiaate seuraa settlementiliikkeen perinnettä, joka Suomen Settlementiliiton strategiassa nimetään kansalaistoiminnaksi (Suomen Settlementiliitto 2011, 7). Settlementiliikkeen kansalaistoiminnassa on kyse ihmisten omaehtoisesta, vapaaehtoiseen

sitoutumiseen perustuvasta, tasavertaisesta ja yhteiseen hyvään tähtäävästä yhteistoiminnasta (mt.). Yhdenvertaisuutta korostava vastavuoroinen kohtaaminen on ollut ylipäätään keskeistä liikkeen toiminta-ajatuksissa (Roivainen 2004, 154–155).

Mattilassa ei ole varsinaisia virallisia sääntöjä, vaan käyttäytymistä ohjaava odotus vastavuoroisesta huomioimisesta pitää sisällään muun muassa syrjimättömyyden periaatteen, pidättäytymisen uskonnollisesta ja poliittisesta kiivailusta, kansalaistalon pitämisen päihteettömänä ympäristönä, sekä sen siisteydestä huolehtimisen omien jälkien siivoamisen osalta (Mattila 2015). Työntekijät odottavat asiakkailta yhteisen hyvän nimissä, sekä vastineeksi vaivannäöstään ja toiminnan ilmaisuudesta, ainakin jonkinasteista toimintaan ja yhteisiin asioihin sitoutumista.

Työntekijöiden ja asiakkaiden rajaa on pyritty myös hämärtämään. Kansalaistalossa ei edes puhuta asiakkaista. Sen sijaan puhutaan ”Mattilan miehistä”. Vapaamuotoisen osallistumisen, vastavuoroisen huomioimisen sekä työntekijöiden ja asiakkaiden toimijajäsentien väliset julkilausumattomat ja avoimemmat neuvottelut ovat kuitenkin kansalaistalon arkea. Työntekijän ja asiakkaan toimijajäsentien ovat rajan hämärtämisestä huolimatta hierarkkinessa suhteessa keskenään. Vaikka asiakkaat voivat vaikuttaa toimintaan, viime kädessä työntekijät päättävät asioista ja siitä, mistä toiminnassa on kyse.

Työntekijä–asiakassuhteidensa perusteella Mattila sijoittuu laajemmalla suomalaisen sosiaali- ja ehkäisevän työn kentällä sellaisten työmuotojen

joukkoon, joissa korostuu kumppanuuden ajatus kontrolloimisen sijasta. Suhdetta ei korosteta hierarkkisena, ja ymmärrys asiakkaiden tarpeista ja mielekkästä toiminnasta pyritään luomaan dialogissa. (Juhila 2006, 49, 103, 138.) Mattila on myös yhteisöllistä työtä, ja yhteisöllistä työtä tekevien työmuotojen kentällä se sijoittuu sellaisten työmuotojen joukkoon, jotka tavoittelevat laaja-alaista asiakaskuntaa erityisempien asiakasryhmien sijasta (Korkiamäki ym. 2008, 13–14). Toisin kuin miestyössä tyypillisesti, Mattilan toiminta korostaa eroa asiantuntija- ja ongelmaorientaatioihin, mutta samalla sen ajatellaan edistävän hyvinvointia niin yksittäisen miehen kuin yleisemmälläkin yhteiskunnallisella tasolla (Setlementtiyhdistys Naapuri 2015).

Asiakkaat osallistuvat toimintaan hyvin vaihtelevasti. Jotkut osallistuvat avoimeen toimintaan säännöllisesti, jotkut satunnaisesti ja jotkut osallistuvat vain johonkin tiettyyn ryhmään. Tutkimusvuonna avointa toimintaa järjestettiin neljänä päivänä viikossa. Aukioloajat vaihtelivat, mutta pääsääntöisesti ovet olivat auki iltapäivisin. Vuonna 2013 yksittäisiä asiakaskäyntejä kirjattiin avoimessa toiminnassa 2262 ja ryhmässä 855, yhteensä 3117. Pääsääntöisesti päivän aikana käyneiden miesten etunimet kirjataan ylös. Kirjanpito on nimien osalta epätarkkaa, mutta esimerkiksi vuoden 2013 marraskuussa – jota voidaan pitää yksittäisten avoimen toiminnan asiakaskäyntien perusteella keskimääräisenä kuukautena (235 asiakaskäyntiä) – avoimeen toimintaan osallistui noin 70 eri miestä. Käyntimäärät ovat kasvussa. Vuonna 2014 asiakaskäyntimäärä oli avoimessa toiminnassa 2798 ja ryhmässä 1084, yhteensä

3882. Kävijöiden toiveesta Mattilaan on asetettu kahdenkymmenen vuoden ikäraja, joka ei kuitenkaan koske kävijöiden mukana tulevia lapsia.

Yleensä avoimessa toiminnassa on läsnä yksi työntekijä. Koko toimintaan on budjetoitu kaksi työntekijää, joista toisen työtunnit jakautuivat tutkimusvuoteni aikana useammalle osaaikaiselle työntekijälle. Työntekijöiden lisäksi kansalaistalossa työskentelee miehiä eripituisissa harjoitteluisa ja työkokeiluissa. Mattila sai Raha-automaattiyhdistyksen hankerahoitusta vuoden 2015 loppuun, mutta vuoden 2016 alusta rahoitus vaihtui kohdenetuksi toiminta-avustukseksi. Tutkimusvuonna rahoituksen jatkumisen epävarmuus herätti huolta sekä työntekijöissä että asiakkaissa, koska koko toiminta vastavuoroisuuden odotuksineen rakentuu pitkälti sosiaalisten suhteiden muodostumisen ja jatkumisen varaan. Suhteiden muodostumisen keskeisyys selittää suurelta osin myös sen, ketkä toimintaan aktiivisemmin osallistuvat. Jotkut miehet käyvät esimerkiksi vain keskusteluilloissa, mutta oletettavasti toimintaan eivät juurikaan osallistu ne miehet, joilla ei ole tarvetta uusille ihmissuhteille.

ETNOGRAFINEN KENTTÄTYÖ

Tutkimus on etnografisesti toteutettu tapaustutkimus miestyöstä. Etnografisen tutkimuksen tekeminen on perusteltua etenkin silloin, kun pyritään ymmärtämään tutkittavien näkökulmaa ja saamaan monipuolinen kuva tutkimuskohteesta. Aineistonkeruun ytimessä on osallistuvaan havainnointiin perustuva kenttätyö. Ymmärrystä tuotetaan

tutkijan ja tutkittavien välisen, sekä erilaisista aineistoista tehtyjen tulkintojen ja teoriakeskustelujen välisen dialogin kautta. Lukemalla erilaisia aineistoja toisiaan täydentävästi ja kyseenalais-tavasti on tarkoituksena saada monipuolinen kuva tutkittavasta ilmiöstä ja ymmärtää aineistopalasten keskinäiset suhteet. (Huttunen 2010, 39–40, 43; Rastas 2010, 64–65, 67.) Artikkelin tavoitteena on tämän yksittäisen mies-työn tapauksen monipuolinen käsitte-leminen siten, että aineistoa, tutkimus-kirjallisuutta ja teoriaa yhdistelemällä pyritään ymmärtämään myös havaintojen linkittymistä laajempiin prosesseihin (Hammersley & Gomm 2000, 2–3; Häikiö & Niemenmaa 2007, 42).

Tein Mattilassa töitä tutkijana ja osa-aikaisena työntekijänä vuoden 2013 lopulta vuoden 2014 loppuun. Kirjoitin kenttäpäiväkirjaa osallistuvan havainnoinnin ja kentällä käytyjen keskustelujen perusteella, valokuvasin kansalaistalon esineistöä ja haastattelin toimintaan osallistuvia miehiä. Lisäksi haastattelin työntekijöitä ja erästä toimintaa suunnittelemassa ollutta henkilöä ja kävin läpi asiakirja-aineistoja. Kenttätyön alkuvaiheessa keskityin havaintojen tekemiseen hyvin avoimella otteella. Seuraavassa vaiheessa aloin jäsentää havaintoja kiinnittämällä erityistä huomiota miesten käyttäytymiseen ja heidän toiminnalle asettamiinsa odotuksiin. Ne teemat, joiden varaan olen artikkelin rakentanut, muokkautuivat yhdistämällä käyttäytymistä ja odotuksia teoreettisiin keskusteluihin. (Ks. Gobo 2008, 226–227.)

Käytännössä tutkijan ja työntekijän rooleja ei voinut pitää täysin erillään. Tämä saattoi vaikuttaa saadun infor-

maation luonteeseen ja aiheuttaa esimerkiksi sen, että tutkittavat valikoivat sanojaan haastattelutilanteissa mieltäes-sään minut henkilökunnan edustajaksi. Työntekijät myös odottivat kuulevansa minulta tutkimustyössäni tekemiäni tulkintoja, joita he hyödynsivät toimintaa kehittäessään. Tutkimuksen kannalta ongelmana on se, että tällä tavoin vaikutin jossain määrin tutkimuskohteeseeni. Osallistuvaan havainnointiin perustuvassa etnografisessa tutkimuksessa tämä riski on ylipäättään läsnä (esim. Bourgois 2007, 289–290). Pysin pienentämään riskejä monipuolisen aineiston ristiinluennan kautta ja korostamalla sitä, että tavoitteenani oli ymmärtää tutkittavien näkökulmia heidän omista lähtökohdistaan käsin.

Kaikki artikkelissa esiintyvät haastattelusitaatit ovat peräisin Mattilassa käyvien miesten haastatteluista. Ikä-, kansalaisuus- ja muiden taustatietojen puuttuminen haastattelusitaattien yhteydessä on eettinen ratkaisu, jonka tarkoituksena on suojella tutkittavien anonymiteettia matalan kynnyksen toiminnassa, jossa osallistujilta ei edellytetä omista asioistaan ja taustoistaan kertomista. Mattilassa käyvien miesten juuret ulottuvat Suomen ja muun Euroopan lisäksi ainakin Aasiaan, Afrikkaan ja Pohjois-Amerikkaan. Valtaosa aktiivisesti toimintaan osallistuvista miehistä on vakituisen työelämän ulkopuolella. Koulutus- ja työhistoriat vaihtelevat huomattavasti: miehet ovat kertomansa mukaan työskennelleet esimerkiksi tuotantotyössä, yliopistossa ja yrittäjänä. Mukana on paljon myös opiskelijoita. Kävijöiden ikäjakauma on laaja, nuorimmat ovat kaksikymmenvuotiaita ja vanhimmat yli seitsemänkymmenen.

KANSALAISTALO: OMA MUTTA YHTEINEN TILA

Miesten kansalaistalo Mattila sijaitsee Tampereen keskustassa. Ikkunat Mattila-logoineen näkyvät päivittäin monille ihmisille, vaikka tila on hieman syrjässä kaikkein vilkkaimmilta kaduilta. Keskeinen sijainti parin korttelin päässä Keskustorin linja-autopysäkeiltä helpottaa paikan päällä käymistä pidemmänkin matkan takaa. Mattilassa käykin miehiä niin keskustan alueelta kuin kauempaakin.

Yhden huoneen kattava tila on tehty rentoon oleskeluun sopivaksi. Kansalaistalossa on muodostunut oma ilmapiiirinsä, jonka voi aistia samankaltaisena päivästä toiseen. Kahvi tuoksuu, kitara soi, joku laulaa laulunpätkän, pöytäjalkapallo kopisee ja miehet keskustelevat. Puheensorina yltyy välillä nauruksi. Vuorovaikutusta pidempään seurattessa alkaa välittyä kuva tilasta, jossa intiimiys ja vieraus, tuttuus ja vaihtuvuus sekoituvat ja elävät rinnan.

Ensimmäisenä uutta kävijää on vastassa työntekijä, joka toiminnan esittelemisen kautta tekee heti selväksi työntekijäroolinsa. Samalla hän pyrkii häivyttämään työntekijän ja asiakkaan välistä rajaa korostamalla käyttäytymisellään ja olemuksellaan kohtaamistilanteen epämuodollisuutta. Työntekijöillä ei ole työasuja, nimikylttejä tai juuri muutaakaan roolikalustoa. Vähäeleiset roolirajan osoitukset kertovat kuitenkin kävijälle, että kaikesta vapaamuotoisuudesta huolimatta hän asettuu roolien väliseen hierarkkiseen suhteeseen.

Miesten kansalaistalon toimintaan osallistuminen edellyttää mieheksi iden-

tifioitumista (ks. Brubaker & Cooper 2000, 14–17). Luodessaan tilaa, joka olisi miehille kutsuva, työntekijät ovat kävijöiden avustuksella tehneet sen ilmeessä maskuliinisuuden teemoja hyödyntäviä valintoja. Seinillä on kuvia jalkapalloilijoista ja jääkiekkoilijoista, ja tilaa hallitsee suuri mustavalkokuva sepistä työssään. Kuvaa valitsemassa olleen työntekijän mukaan ruumiilliseen työhön liitettyjen merkitysten ajateltiin yhdistävän miehiä ja luovan sopivaa tunnelmaa. Seinäkuvan kautta perinteinen työväenluokkainen maskuliinisuus saa näkyvän sijan kansalaistalon koristelussa. Urheilu puolestaan tarjoaa vakiintuneita maskuliinisia samastuspintoja yli luokkarajojen. (Tiihonen 2002, 255, 343; Heinonen 2006, 99.)

Samalla kun kansalaistalon koristelu hyödyntää vakiintunutta maskuliinista kuvastoa, Mattilassa käyvät miehet tuovat tilaan omanlaisiaan sävyjä. Joulun alla eräs mies toi Mattilaan ”pienenä joululahjana” valokuvan itsestään kahdeksanvuotiaana poikana. Kuvassa poika istuu junaradalla aurinkoisena kesäpäivänä, ruudullinen lakki kallellaan ja keltaisia kukkia nuuhkien. Kuva asetettiin kaikkien nähtäville ja se vakiintui osaksi Mattilan sisustusta. Sallimalla kävijöille yksilöllisiä tapoja jättää jälkensä tilaan työntekijät ovat jättäneet väljyyttä ja muutoksen mahdollisuuksia myös miehenä olemisen kuvastoon.

Materiaalinen tila on oleellinen osa kansalaistalon arkea. Tilan ja esineistön kautta miehet tekevät kansalaistalosta omaansa ja liittävät siihen omanlaisiaan merkityksiä (ks. Low & Lawrence-Zuñiga 2003, 13). Jotkut esineistä, kuten ikkunalla roikkuva Mattilan jalkapallojoukkueen pelipaita nimikirjoi-

tuksineen, linkittävät yksittäiset kävijät tiettyihin yhteistoiminnan muotoihin. Osa esineistöstä, kuten kävijöiden mukanaan tuomat tavarat, kuvat ja tekstit, tuo puolestaan kävijöiden mielenkiinnonkohteita ja persoonaa näkyville yhteisessä tilassa. Lisäksi miehet viittaavat Mattilaan erityisenä sosiaalisena kokonaisuutena, johon he kuuluvat. Puhe ”Mattilan miehistä” antaa sosiaaliselle kokonaisuudelle nimen, johon kuulumista tuodaan esille omassa arjessa myös Mattilan ulkopuolella:

Mä aina vien Mattilasta jotain mikä on jäänyt erityisesti mieleen, joku tapaaminen tai keskustelu tai muuta ni se on ihan että ”no mitäs Mattilan miehiin kuuluu” ku mä tuun kotio, ja semmoinen henkilö ja tämmönen nimi tuli tuks nyt.

Mattilassa käyvät miehet muodostavat yhdessä sosiaalisen kokonaisuuden, jolla on nimi, johon kuulumista esitellään muille ihmisille omassa arjessa ja johon kiinnittymistä tukevat kansalaistalon materiaaliset puitteet. Samalla kävijät joutuvat suhteuttamaan omat odotuksensa toisten kävijöiden ja työntekijöiden odotuksiin. Työntekijät pyrkivät hämärtämään työntekijöiden ja asiakkaiden välistä rajaa painottamalla toiminnan epämuodollisuutta, yrittämällä muistaa kävijöiden nimet, välttämällä työntekijäroolia alleviivaavaa roolikaluusta sekä korostamalla kävijöiden mahdollisuutta vaikuttaa asioihin. Samalla työntekijöillä on kuitenkin viime kädessä valta päättää toiminnan muodoista ja tarkoituksesta. He myös tekevät valintoja, jotka tavalla tai toisella ottavat kantaa siihen, mistä miehenä olemisessa on kyse.

TUTUSTUMISTA JA EROJEN KOHTAAMISTA: MIEHET, TAUSTAT JA MASKULIINISUUDET

Vaikka ryhmätoiminnasta suuri osa tapahtuukin tilan rajoitteiden vuoksi muualla, kuten kuntosaleilla, pajoissa ja ulkotiloissa, niin itse kansalaistalo on toiminnan keskipiste. Avoimeen toimintaan osallistuu enemmän miehiä kuin kaikkiin ryhmiin yhteensä. Kansalaistalon sosiaalisuutta korostavaa, olohuonemaista tunnelmaa pidetään ensiarvoisen tärkeänä, mutta yhä uudestaan myös harmitellaan sen pienuutta. Aiheesta keskusteltaessa eräs mies painotti, ettei Mattilan idea saa kadota, vaikka tiloja vaihdettaisiinkin. ”Mattila on kohtaamispaikka”, toinen täydensi.

Kuntoryhmässä käyvä mies kertoi liikkunnan jo itsessään olevan tärkeää, mutta painotti, että yhdessä liikkuminen myös helpottaa tutustumista:

Kyllä sen tekemisen kautta se semmone ihmiset tulee niinku paljon nopeemmin lähemmäksi sillain tutummaksi ja sillain, se on sillain niinku se on paljon helpompaa se jotenkin sillon se kontaktin ottaminen.

Hän myös liittyy fyysisen toiminnan maskuliinisuuteen. Pohtiessaan kansalaistalon tilan sopivuutta miesten kohtaamiseen hän arveli, että ”karheampi” tila, jossa sosiaalisuus olisi kytketty enemmän esimerkiksi työkalujen käyttämiseen, voisi olla miehille nykyistä tilaa luontevampi.

Toisille nimenomaan yleisluonteinen sosiaalisuus ja jutustelu ovat tärkeitä. Kahvin juomisella ja pelailulla on tärkeä sija avoimessa toiminnassa. Kahvin juomisen yhteenkuuluvuutta ja sosi-

aalisuutta luova merkitys (Sigfridsson 2005, 117) näkyy jatkuvasti kansalaisyhteisön arjessa. Ennen kaikkea kahvin juominen ja pelailu helpottavat kevyttä kanssakäymistä, johon on helppo osallistua ja josta on helppo poistua:

Tämä on luonteva tää kahviasia siellä ja se on ihan niinkun nää pelit ja pelaaminen siinä, niin se on kontaktien ja tilaisuuden luomista sillai kevyellä tavalla, se on erittäin näppärä se junapeli, koska siihen voi osallistua monta ja jutustelu on helppoa, siinä saa valita osallistuuko vai eikö ja poimia heittää joukkoon jos on sopiva sana.

Tulevaa toimintaa ideoidessa eräs mies pohti, mikä voisi olla sopivan ”miehistä kulttuuria”, mihin toinen ehdotti balettiesitystä. Tilanteessa ei jäänyt epäselväksi, että sananvaihdoissa baletin maskuliinisuus nimenomaan kiistettiin. Ehdotukset jääkiekko-otteluista tai metsäreissuista eivät ole kehystyneet samalla tavoin epämaskuliinisiksi. Kansalaisyhteisössä on kuitenkin myös tanssittu. Vaikka kaikkia fyysisen toiminnan ja liikunnan muotoja ei ole yhtä itsestään selvästi arvotettu maskuliinisesti tavoiteltaviksi (esim. Tiuhonen 2002, 255; Vainio 2003, 78), en kuitenkaan havainnut, että kävijöiden kautta mukaan tulleita toiminnan muotoja olisi suljettu ulos epämaskuliinisina.

Käyttäytymisen muotoihin ajoittain liittyvistä jännitteistä huolimatta sillä on merkitystä, ettei paikalla ole naisia:

Se äijähuumori . . . sil on vissi merkitys mun mielestä . . . että se on semmonen niinku henkisen latautumisen paikka . . . ja sitten se menetetään jos niitä naisia alkaa tulle.

Mattilassa miesten välistä sosiaalisuutta halkovat kuitenkin myös miehiä toisistaan erottavat rajanvedot. Mattilassa kuulee puhuttavan lähes päivittäin suomen lisäksi arabiaa, kurdia, englantia ja daria. Kommunikointivaikeudet näkyvät toistuvasti Mattilan arjessa, mutta erilaiset syntyperät saavat osakseen laajempiakin merkityksiä.

Etnisten ja kulttuuristen rajojen ylittäminen tekee osaltaan Mattilasta kävijöilleen kiehtovan. Ajoittain ”suomalaiset” ja ”maahanmuuttajat” näyttävät kuitenkin toisistaan erillisinä kategorioina. Omana hahmonaan esiintyy ”suomalainen mies” sellaiseksi itsensä identifioivien kommentteissa. ”Suomalainen mies” määrittyy vertailutilanteissa omanlaisekseen maskuliinisuuden muodoksi (vrt. Lehtonen 1999, 82–83). Toisinaan se saa ”maahanmuuttajamiehen” hahmoon verrattaessa positiivisia määreitä, kuten luotettavuuden ja täsmällisyyden. Toisinaan taas ”suomalaisen miehen” ominaisuudet, kuten yksin pärjäämisen eetos, näyttävät vertailussa vajavuutena (vrt. Heinonen 2006, 37).

Seuraavassa haastattelukatkelmassa sukupuoli, kansallisuus ja ikä kietoutuvat toisiinsa miehen harmitellessa sitä, että Mattilassa käy liian vähän nuoria suomalaisia:

Mä tiedän että suomalaiset pojat, sanotaan näin, se on tosi vaikea kommunikoida niiden kanssa . . . siis maahanmuuttaja ja ne, se on tosi vaikeaa . . . suomalaiset tytöt helpompi kommunikoida niiden kanssa.

Miesten kommentteissa näkyy myös, että Mattila on poikkeuksellinen paikka

siinä mielessä, että siellä vuorovaikutus ylittää suomalaisten ja maahanmuuttajien välisen kategorisen rajan: ”*Mattila on sellaista monelle mahdollisuus olla yhteyttä suomalaisen kanssa*”, eräs miehistä luonnehti. Toinen kertoi, kuinka hänen ”vieraita kulttuureita” kohtaan tunteensa ”jäykät” asenteet alkoivat tutustumisen kautta horjua ja muuttua:

Se oli lievä semmonen asia joka piti mieltä, että hetkinen että nyt ollaan tekemisissä sellasten tahojen kanssa, näitten vieraitten kulttuurien, että minulla on aika jäykkiä asenteita . . . mitä enemmän vaan tutustumista on tapahtunut tällain kevyen leikkimisen, pelaamisen ja muitten tämmösen kevyen jutustelun kautta, niin aina vaan positiivisempia yksilötapaamisia, koko ajan paranee ja rakentuu . . . ei mul ollu aikasemmin, ei mul ollu kontaktia, että mä oisin voinu alkaa tekee sitä jäykkää työskentelyäni, purkaa aikasemmin . . . että mä opin siinä asioita, voin muuttaa käsityksiäni joita ei kenties kunnolla ollutkaan, nyt mä saan niitä kokemuksia ja käsityksiä ja muodostan uudestaan sen suhtautumiseni hiukan erilaisiin ihmisiin.

Mies huomasi joutuneensa Mattilassa uuteen tilanteeseen. Hänen mielellään epäilyttäviksi määrittäneet ”vieraat kulttuurit” muodostivat läsnäolijoiden enemmistön toisin kuin seinien ulkopuolella. Pikkuhiljaa hän kuitenkin tutustui muihin kävijöihin ja huomasi saaneensa ymmärrystä käsitellä asioita, joiden käsittelemiseen hänellä ei aiemmin ollut välineitä.

Tilanne, jossa ihminen ruumiillisten erojen perusteella määrittäyty vieraksi sanan ulossulkevassa merkityksessä, on erityislaatuinen kohtaaminen. Silloin ei

ole kyse siitä, että emme tunnista ihmistä vaan siitä, että tunnistamme hänet nimenomaan itsestämme erilaiseksi jo ennen kuin olemme tutustuneet häneen. Vieraaksi tunnistaminen peittää alleen ne suhteet ja prosessit, jotka jo ennen kohtaamista ovat määrittäneet sen, että tällainen kategorinen ulossulkeminen on ylipäätään mahdollista tehdä. (Ahmed 2000, 5, 21, 30.)

Vuorovaikutusta edistäessään työntekijät muun muassa herättelevät keskustelua. Erityiseksi areenaksi keskustelulle ovat muodostuneet keskusteluilat. Niissä miehet kokoontuvat keskustelamaan ennalta määritellystä teemasta, jonka on ajateltu olevan miesten elämässä keskeinen. Kenttätyöni aikana keskusteluiltoja järjestettiin kuusi. Ne käsittelivät terveyttä, vapautta ja vastuuta, kunniaa ja mainetta, taustojen merkitystä miehen elämässä, elämänmuutoksia sekä parisuhdetta. Edellisenä vuonna keskusteluilloissa oli käsitelty muun muassa uskontoja, seksiä ja rahaa.

Eräs jännite työntekijöiden ja kävijöiden odotusten välillä liittyy keskusteluiltojen tarkoitukseen. Työntekijät painottavat keskustelun aiheen kytköstä sukupuoleen, kun taas kävijät liittävät keskusteluiltoihin moninaisempia merkityksiä. Joillekin kävijöistä keskusteluiltojen anti ei liity niinkään keskustelun aiheeseen, vaan siihen, että ne ovat tilaisuuksia, joissa voi keskittyä ylipäätään johonkin aiheeseen ja vaihtaa sen yhteydessä ajatuksia. Erilaisten näkökulmien jakaminen on siis itsessään arvokasta. ”*Sä kuulet muiden ihmisten mielipide, se on tärkeä*”, eräs mies kuvasi. Sukupuoleen liittyvät kysymykset herättävät kuitenkin myös hämmennystä

ja tarvetta pohtia erityisesti niitä yhdes-
sä muiden miesten kanssa:

[Minua on] pitempään niinku kiin-
nostanut tää miehen rooli yleensä . . .
semmosia paikkoja kattonu missä tää-
möstä, vähän niinkun vertaisryhmiä . .
. mä oon täysin isättömään kasvanut ja
se on yks semmonen että ku sitä isä on
[itse], miehen roolia hakenu kun ei sitä
oo kotoo ollu tarjolla ni sit on hakenu
muualta . . . joka miehelle varmaan ois
tärkee hakee se oma paikkasa siinä niin-
ku tavallaan siinä miesasteikossa.

Tutustuminen toistuvien kohtaamisten
ja keskustelujen kautta voi johtaa myös
suhteiden syventymiseen ja hankalien
kokemusten jakamiseen:

On alkanu syvenee nää kontaktit, alkaa
tietää ihmisistä enemmän, sanoja ollaan
vaihdettu, lauseita vähän pitempiä, niin
tulee myöskin ne esiin silloin tällön mikä
on vaikeeta ollut keskustelukumppanil-
le, esimerkkinä [kävijän nimi], se kertoo
. . . elämästään ja ongelmastaan, avioliit-
tostaan ja muusta.

Tutustuminen synnyttää pitkäkestoi-
siakin suhteita, mutta samalla yhteisen
tekemisen ääressä on helppo vain kä-
väistä. Osa miehistä käy Mattilassa lähes
jokaisena aukiolopäivänä, osa osallistuu
toimintaan vain silloin tällöin. Jotkut
miehistä tekevät jotain ja puhuvat lähes
taukoamatta, jotkut taas voivat nauttia
sosiaalisesta ilmapiiristä pitkiäkin aikoja
hiljaa paikallaan istuen. Sosiaalisuus voi
olla jo itsessään tärkeää, mutta yhteisen
tekemisen ympärillä liikkuvat myös
ajatukset. Samalla kyseenalaistuvat en-
nalta määrittäneet rajanvedot.

Muiden erojen ohella kansalaistalosa
kohtaavat ja neuvottelevat erilaiset
maskuliinisuuden muodot ja piirteet.
Fyysistä työtä, tekniikkaa ja urheilua
korostava perinteinen työväenluokkai-
nen maskuliinisuus käy vuoropuhelua
sellaisten maskuliinisuuden muotojen
kanssa, joissa arvostetaan keskustelua,
kielitaitoa ja monipuolisia sosiaalisia
taitoja. Samoin on nähtävissä identi-
fioitumisen muotoja, joissa miehisen
toiminnan rajat näyttäytyvät selkeinä,
ja toisaalta on tilanteita ja käyttäyty-
mistä, joissa rajat näyttäytyvät epäselvi-
nä ja monitulkintaisina. Samankaltaista
jakolinjaa seuraavat myös kansallisesti
sävytetyt maskuliinisuudet, sekä kan-
sallisuuksiin ja etnisyyksiin joustavam-
min identifioituvat muodot. Tällainen
jakolinja kuvastaa erojen lisäksi myös
vuorovaikutusta modernien kansalli-
suusprojektien muovaamien tiukem-
min rajattujen maskuliinisuusmallien ja
globalisoituneelle myöhäismodernille
ominaisten moninaisempien masku-
linisuuden muotojen välillä. (Ks. Lehto-
nen 1999, 80–83; Heinonen 2006, 99;
Nieminen 2013, 57–58.)

RESURSSIEN KIERTO: VASTAVUOROISUUS SITOUTTAA JA LUO MAHDOLLISUUKSIA

Kansalaistalossa syntyvässä vuorovai-
kutuksessa liikkuvat ajatusten lisäksi
myös erilaiset aineelliset ja aineettomat
resurssit. Resurssien kiertäessä miehet
rakentavat keskinäisiä suhteitaan, luo-
vat hyödylliseksi koettua roolia Matti-
lassa ja saavat välineitä, joiden avulla he
voivat vaikuttaa omaan elämäänsä myös
Mattilan ulkopuolella.

Avoimessa toiminnassa pelataan lähes
päivittäin Mexican Train –dominopeliä,

jonka säännöt ovat muokkautuneet alkuperäisestä siinä määrin, että siitä puhutaan joskus erityisenä ”Tampereen junana”. Pelirinki on rakentunut pitkälti yhden kävijän intohimon ansiosta. Ollessaan vielä vakituisesti työelämässä hän suunnitteli pelejä ja pelit ovat hänelle edelleen intohimoinen harrastus. Hänen Mattilassa esittelemistään peleistä juuri dominopeli on vakiinnuttanut asemansa. Mies on muokannut pelin sääntöjä paremmin kansalaistalon ympäristöön sopiviksi, huolehtii paikalla ollessaan pisteenlaskusta ja tutustuttaa uusia miehiä peliin. Miehen intohimo on edesauttanut monin tavoin merkityksellisen käytännön vakiintumista osaksi kansalaistalon arkea. Samalla hän on luonut itselleen roolin, joka vastaa hänen omaa käsitystään itsestään ja taidoistaan ja jonka hän on kokenut olevan muille hyödyksi:

Yllytin Jukkaa [Mattilan työnjohtaja] että jos ostettais pelejä, tällainen Mexican Train esimerkiksi . . . tää Mexican Trainin pelaaminen ja tämä on ollu niinku tavattoman hyvä tällainen tutustumiskeino ja täällä oikeen huomattava rikastuttaja Mattilassa.

Pelin tarkoituksena on päästä eroon dominopalikoista asettamalla niitä silmälukujen mukaisesti omien ja yhteisten jonojen jatkeiksi. Ensimmäisenä palikoista eroon päässyt on voittaja, ja muiden sijoitus määrätty käänteisesti jäljelle jääneiden palikoiden silmälukujen perusteella. Yleensä peli kestää kahdestakymmenestä minuutista puoleen tuntiin. Jotkut miehistä osallistuvat peliin melkein aina kansalaistaloon tullessaan, jotkut pistäytyvät pelin ääressä vain silloin tällöin.

Peli voi käynnistyä keskittyneesti niin, että kukin vuorollaan laittaa palikkansa jonojen jatkeiksi. Pian miehet jo kiusoittelevat toisiaan pelikerrasta toiseen toistuvien fraasein. Uusien miesten nimet jäävät pian mieleen. Vitsailu vaihtuu yleiseksi jutusteluksi ja joku kaivaa taskustaan nipun paperilappuja, joille hän kirjoittaa pelin aikana kuulemiaan suomenkielisiä sanoja. Yksi keskeisimmistä resursseista, jonka kartuttamiseen monet kävijät hyödyntävät Mattilaa, onkin kielitaito. Eräs mies muotoili odotuksensa toiminnan annista näin:

Opin koulusta noita . . . kielioppijuttuja, mut emmä saa mitään hyötyä siitä, mut mä tulin tänne käytäntöön mikä mulla on, ja sitten mun kielivarasto menee parempi joka päivä.

Suomen kieli ei ole ainoa kieli, jota Mattilassa harjoitellaan. Kansalaistalon kieliympäristöä hyödynnetään myös englannin harjoitteluun:

Se on se ehdoton plussa että kun . . . tää englantia ei ollu tosiaan mulle muuta kun sillai väkisin olen oppinu jotain sanoja lauseita muutaman pistää peräkkäin, kielioppia en ole opiskellut koskaan kieltä ja, eli tietokoneella nyt väkisin jotta saa sieltä sanan toisen täältä aikojen kuluessa, ja nyt sitten soveltaa sitä tuolla juttellessa.

Kielieroista johtuvien kommunikointivaikeuksien vuoksi on arvokasta, että paikalla on useampia kieliä osaavia ihmisiä. Jotkut heistä ovatkin luoneet itselleen merkityksellisen roolin kielitaitonsa kautta. Myös tämä rooli yhdistää käsityksen omasta itsestä sekä kokemuksen omien taidollisten ja tiedollisten resurssien hyödyllisyydestä muille:

Se on minun harrastus, osata monta kulttuuri ja monta kieliä . . . mä näin joku arabilaisen tarvitsee jotain, sitten Jukka [Mattilan työnjohtaja] sanoi ”jaa voit kääntää”, sit kun mä olen hyödylinen . . . joskus joku kysyi multa . . . ”miten osaat tämä kieli”, ja mä opetin [että] mä pidän kielestä ja kulttuureja.

Mies kertoo, että hänen koulutuksensa liittyy myös kieliin ja kääntämiseen ja että hän on tehnyt koulutusta vastaavaa työtä lähtömaassaan. Suomessa hän ei ole juuri voinut hyödyntää taitojaan työelämässä. Työelämän nimikkeisiin ja koulutustaustaan identifioituminen näyttää kuitenkin olevan tärkeää myös työelämän ulkopuolella.

Hyödylliseksi koetun roolin toteuttaminen paikkaa joissain tilanteissa työelämästatuksen puutetta. Kävijäkunnan toisiaan täydentävät erot suovat myös yleisemmällä tasolla mahdollisuuksia kokea oma toiminta arvokkaaksi. Esimerkiksi suomen kielen taito saa koulutustaustasta riippumatta aivan uutta arvoa ympäristössä, jossa valtaosa puhuu äidinkielenään jotain muuta kieltä. Suomenkielisyys, joka on Mattilan ulkopuolella pikemminkin normi kuin erityinen resurssi, saa osakseen erityistä arvoa nimenomaan siitä syystä, että voi auttaa muita sen harjoittelemisessa. Myös laaja ikäjakauma tuottaa vastavuoroisesti toisiaan hyödyttäviä tarpeita ja taitoja. Esimerkiksi nuoret tietotekniikan päälle ymmärtävät miehet alkoivat opastaa vanhempia tietokoneen käytössä, mistä vakiintui erillinen atk-ryhmä. Yksi tapa, jolla työntekijät pyrkivät vakiinnuttamaan tarpeelliseksi osoittautuneita resurssien kiertämisen muotoja, onkin rohkaista miehiä ryhmätoiminnan organisoimiseen.

Resurssien kierto Mattilassa käyvien miesten välisessä kanssakäymisessä ei pääsääntöisesti ilmene vaihtokauppana, jossa jokin hyödyke tai palvelus vaihdettaisiin toiseen (ks. Heady 2005, 262). Pikemminkin resurssien liikkuminen on osa muuta miesten välistä vuorovaikutusta ja yleistä sosiaalisuutta. Resurssien kiertäminen lujittaa miesten välisiä suhteita ja toisaalta se antaa heille mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä laajemminkin. Sekä mahdollisuus rakentaa hyödylliseksi koetua roolia Mattilassa että mahdollisuus hankkia välineitä, joita voi käyttää myös Mattilan ulkopuolella, luovat miehille vastavuoroisista sosiaalisista suhteista koostuvaa väylää omaan elämään vaikuttamiseen. Tässä mielessä resurssien kiertämisestä Mattilassa voi puhua vaihtosuhteina, joissa resurssien liikkuminen nivoutuu sosiaalisten siteiden ja identiteettien rakentumiseen. (Graeber 2001, 225; Yan 2005, 246.)

Osa resurssista liikkuu tiettyjen miesten välillä, kuten autettaessa toista yksittäisessä ongelmatilanteessa. Osa jaetaan miesten kesken saajaa tarkemmin määrittelemättä, kuten silloin, kun tuodaan herkkuja yhteiseen jakoon, toteutetaan yhteistoimintaa ylläpitävää roolia tai hankitaan ja valmistetaan yhteiseen käyttöön tarkoitettuja esineitä. Oman lisänsä näihin miesten välisiin suhteisiin tuovat resurssit, jotka liikkuvat kävijöiden ja Mattilan toiminnasta viime kädessä vastuussa olevien työntekijöiden välillä. Toisin kuin kävijöiden väliset suhteet, nämä suhteet ovat pohjimmiltaan hierarkkisia (ks. Yan 2005, 247).

Resurssien liikkumisen kannalta asemien hierarkkisuus liittyy siihen, että toiminnan mahdollistavat taloudelliset

resurssit ovat työntekijöiden hallinnassa. Tämä osaltaan oikeuttaa työntekijät esittämään muita eksplisiittisempiä odotuksia käyttäytymisen suhteen sekä vahvistaa heidän valtaansa määrittellä toiminnan suuntaa ja rajoja. Toiminnan ilmaisuus on välillä herättänyt kysymyksiä hyväksikäytöstä. On epäilty, että jotkut miehet osallistuvat toimintaan pelkästään ilmaisen kahvin ja syötävän vuoksi. Toiminnan avoimuus ja epämuodollisuus ovat puolestaan herättäneet huolta sovittuihin asioihin ja yhteiseen hyvään sitoutumisesta. Joskus nämä huolenaiheet ilmenevät työntekijöiden hierarkkisen aseman oikeuttamina suorina kommentteina ja huomautuksina. Joskus ne taas esiintyvät julkilausumattomampana kitkana keskenään samassa asemassa olevien kävijöiden välillä:

Vihaan joskus että jotkut tulee tänne vain syö ja juo ja sitten lähtee pois ja ei pysty laittaa niiden kupit tiskikoneeseen, se on ärsyttävää . . . ne tulee jos on ruokaa, jos ei ole vhiuu [heilauttaa kättään], lähtee pois . . . Mattila ei ole ravintola.

Ilmaisuus vahvistaa odotusta jonkinasteisen vastavuoroisuuden muodostumisesta. Yleisesti jaettuna odotuksena on, että kävijä osoittaa kiinnostusta muita kohtaan ja muut huomioimalla tuoman lisänsä sosiaalisten suhteiden kokonaisuuteen. Pelkän ilmaisen kahvin perässä tuleminen ja sovituista asioista luistaminen rikkovat tätä odotusta ja uhkaavat Mattilaa koossa pitävää yhdessä tekemisen intressiä (vrt. Gudeman 2005, 95).

Odotus omien jälkien siivoamisesta osoitetaan kansalaistalossa selvästi (esim.

Mattila 2015). Työntekijät ovat kuitenkin visioineet, että kävijät voisivat ottaa enemmänkin vastuuta ylläpitoasioista, kuten siivoamisesta ja keittiötöistä. Pelkona kuitenkin on, että vastuiden edellyttäminen myös karkottaisi kävijöitä, jolloin toiminta voisi supistua aktiivisten kävijöiden kerhoksi. Koska tätä on pyritty Mattilassa tietoisesti välttämään, työntekijät ovat toistaiseksi päätyneet tasapainoilemaan velvollisuudentunteen luomisen ja innostamisen välillä.

Siivoamisessa ja keittiötöissä kiteytyy myös kävijöitä toisistaan erottavia sukupuolen ja työnjaon välisiä merkityksiä (Lammi-Taskula & Kempe 2000; Heinonen 2006, 190). Jotkut siivoavat ja keittävät kahvia mielellään. Jotkut innostuvat silloin tällöin laittamaan ruokaa, jota sitten myydään halukkaille pientä maksua vastaan raaka-ainekulujen kattamiseksi. Joillekin siivous- ja keittiötyöt ovat kuitenkin vieraampia. Heidän perheissään kotityöt ovat olleet kokonaan naisten vastuulla.

Erot kävijöiden toimeliaisuudessa ja sitoutumisessa heijastavat joissain tilanteissa maskuliinisuuden merkityksiä. Joissain tilanteissa kyse on pikemminkin aste-eroista sen suhteen, miten voimakkaasti miehet identifioituvat Mattilaan kollektiivisen identiteetin ja yhteisten intressien yhdistämisen ryhmän jäsenenä. Tilaisuus laajentaa eri paikkoihin ulottuvia henkilökohtaisia suhdeverkostoja ja yleisiä toiminnan mahdollisuuksia voi joskus painaa vaakakupissa enemmän kuin tunne kuulumisesta ulkopuolisesta maailmasta rajattuun ja yhteenkuuluvuuden tunteen yhdistämään ryhmään. Mahdollisuus hetkellisesti vapautua ahdistavista valtasuhteista, hyödyntää tilaisuutta laa-

jentaa henkilökohtaista suhdeverkostoa tai hankkia muualla hyödynnettäviä resursseja ei vielä tarkoita vahvan yhteenkuuluvuuden tunteen kehittymistä, vaikka voi siihen johtaakin. (Brubaker & Cooper 2000, 19–21; Ortner 2006, 143, 152–153; Konttinen & Peltokoski 2010, 9.) Tässä mielessä kollektiivisen sitoutumisen ja ryhmäidentiteetin korostaminen voi joskus jättää katveeseen laajempia yhteiskunnallisia kysymyksiä. Toiminnasta tekeekin merkityksellistä myös se, mikä siitä puuttuu.

TURVALLINEN JA VAPAA ILMAPIIRI: AHDISTAVIEN RAKENTEIDEN HÖLTYMINEN

Kenttätyöt aloittaessani Mattilassa oltiin juuri keräämässä kyselytietoa kävijöiden kokemuksista. Kyselyn tuloksista jäin miettimään sitä, että Mattila koettiin vapaaksi ja turvalliseksi paikaksi (Martti 2014). Tulos vihjasi, että vapaus ja turvallisuus eivät ole itsestään selvyyksiä. Vietettyäni aikaa ja keskusteltuani miesten kanssa vapauden ja turvallisuuden teemat alkoivat hahmottua ympäröivästä yhteiskunnasta poikkeavaksi ilmapiiriksi, jossa jotkut ihmisten välisiä suhteita ja vuorovaikutusta tavallisesti rajoittavat käytännöt ja prosessit hälventyivät.

Vapaus päättää itse osallistumisen asteesta ja omasta tekemisestä on tärkeää:

Voi vaan tulla sisälle, ottaa lehden ja lukee, istua yksin ja niinkun kattella nurkasta vaikka muuta toimintaa, ja sitte jos haluaa lähtee muuhun ni voi mennä . . . että kuinka itse haluaa olla että, et se on ihan vapaa . . . sitä ei kannata hukata, että jos jotain muuta tuo mukaan mut tätä ei saa menettää.

Vapauden vastapainona korostetaan muiden miesten huomioimista. Eräs mies kuvasi ilmapiiriä, ”Mattilan henkeä”, näin:

Mä nyt nään sen asian niin että mun on käyttäydyttävä suunnilleen sillain kun Mattilan henki miten mä sen ymmärrän niin edellyttää . . . ollaan ystävällisiä toisillemme, ollaan ystävällisiä ja tota ollaan varuillamme sitten jos ollaan tilanteessa johon ei osaa suhtautua, se voi olla joku hankala asia jonkun kohdalla, joku tapahtuma niin voiko olla avuksi . . . Mattilan henki on aika semmonen kevyt, onko se nyt pinnallista, mutta tarkotushan on että kaikki tuntee olonsa helpoks ja hyväksi siellä.

Yleisesti ottaen ilmapiiri rakentuu sen varaan, että miehet ovat halukkaita kontrolloimaan käyttäytymistään hyvän yhteishengen ylläpitämiseksi. Mattilassa käyvien miesten moninaisuus jo itsessään edellyttää kävijältä jonkinlaista avomielistä asennetta:

Tää on sillä tavalla niinku pikkasen niinku toisenlainen paikka, täältä puuttuu ehkä semmoset niinku ennakkoluulot . . . kun mä käyn jossain niin ihmisellä on tavallaan jo valmiit ajatukset toisista, ni tääl ei välttämättä oo semmosia . . . meit on paljon erilaisista olosuhteista ni me ollaan tavallaan kaikki niinku, me ollaan vähän niinku samassa tilanteessa täällä.

Keskusteltuani Mattilaan tutustumaan tulleen uuden miehen ja erään jo pitkään toiminnassa mukana olleen miehen kanssa jäin kuuntelemaan kuinka nämä kaksi eri maista Suomeen tullutta miestä jakoivat yhdistäviä ulkopuolisuuden kokemuksia. Joskus syynä oli ollut heikko kielitaito. Joskus ulkopuo-

liseksi jäämisessä oli ollut kuitenkin kyse silkasta rasismista. Myöhemmin, haastatellessani pidempään toiminnassa mukana ollutta miestä hän kertoi kokevansa vähintäänkin nimittelyä päivittäisessä elämässään. Hän kuvaa Mattilan toiminnan poikkeavan siitä, miten ihmiset tavallisesti käyttäytyvät:

Eli jos suomalainen tulee tänne ja sitten hän puhuu mun kanssa, ja mä oon vaikka tän näköinen, tiedätkö, sitten ”hmm” hän mietti, että ”mä oon miettinyt nämä ihmisiä väärä”, tiedätkö? Että ei ollu tosi paha tai pelottava puhua neekerin kanssa, suoraan sanottuna, tiedätkö, ja se mullekin kun puhun suomalainen kanssa, okei eli ei kaikki rasisteja.

Julkisessa tilassa ei-valkoihoisiksi, tai muuten ulkonäöltään valtaväestöstä poikkeaviksi, mielletty ihmiset joutuvat neuvottelemaan oikeudestaan olla tilassa aivan eri tavoin kuin ihmiset, jotka ulkonäkönsä puolesta luokitellaan valtaväestöön kuuluviksi (Hautaniemi 2004, 97). Esimerkiksi ihonväriin liitetty ulkopuolisuus tai paikkaan sopimattomuus osoitetaan eri tavoin, kuten tietynlaisina katseina, nimittelyinä, kiusaamisena ja väkivallan uhkana (Rastas 2007, 121). Turvattomuuden tunne voi liittyä erilaisiin alkuperän tai etnisyyden perusteella vedettyihin rajoihin yleisemminkin:

Mun mielestäni se on tärkeää tehdä joku paikka . . . jossa maahanmuuttajat voivat rauhallinen vaihtaa ajatuksia ja ottaa muut ajatuksia . . . jokainen on vastaan toisen kulttuuri koska historiasa alussa tähän asti tapahtui paljon sotaa ja muutamia asioita, ja se jäi . . . mä en halua enää sellaisia [halventavia] kokemuksia täällä [Suomessa], sen takia mi-

nulla on tärkeä paikka niin kuin Mattila, koska voimme puhua.

Kansalaistalo on tarjonnut joillekin miehille areenan ylittää ja jossain määrin myös käsitellä etnisten ja kansallisten rajanvetojen sekä vapaaehtoisen tai pakotetun muuttoliikkeen kipukohdista. Jotkut näistä kipukohdista liittyvät leimallisesti maskuliinisiin toiminnan muotoihin, kuten äärimuodossaan sodankäyntiin. (Ks. Nagel 1998, 248–249, 252; Lehtonen 1999, 80, 83.)

Myös toiminnan rajaaminen vain toiselle sukupuolelle koetaan vuorovaikutusta ja ilmapiiriä vapauttavaksi asiaksi. Siitä huolimatta, että miehet luovivat jatkuvasti monien keskinäisten erojensa välillä, naisten osallistumisen oletettiin vaikuttavan omaan käyttäytymiseen tavalla, joka saattaisi uhata koko toimintaa:

Tämmöseen toimintaan en haluaisi että naisia osallistus vapaaseen olemiseen, koska se automaattisesti ohjaa sen tilaisuuden tunnelmaa jos läsnä on toista sukupuolta, me emme keskustele samalla lailla enää vapaamuotoisesti heidän läsnä ollessaan . . . eli me muutamme käyttäytymistämme.

Jotkut miehet näkevät kahvin ja oheissyötävän maksuttomuuden altistavan Mattilaa hyväksikäytölle, mutta toisille kahvin ja pienen purtavien maksuttomuus on tärkeää:

Tämä vähän pulla ja leipä ja kahvi ja teetä siellä on hyvä, mä sanon minun oma, joskus muutamia kertoja kuukaudessa minun ruoka on siellä Mattilassa, minun raha ei riitä.

Mattilassa näkyy joidenkin miesten varattomuus, mutta toiminnan maksuttomuus myös korostaa Mattilan ilmapiirin poikkeavuutta. Se, että tilassa voi viettää pidemmän aikaa ostamatta mitään koettiin yhdeksi niistä asioista, jotka erottavat Mattilan useimmista muista tiloista, jonne kaupungissa voi mennä viettämään aikaa muiden ihmisten kanssa. Erään miehen kommenteissa yhdistyivät kahvin maksuttomuus, Mattilan hyvä ilmapiiri ja yhteiskunnassa vallitsevien rahan käyttöä edellyttävien käytäntöjen ja kilpailuilmapiirin ahdistavuus. Hänen mukaansa Mattila on ”kilpailuhengeneton”.

Yhteiskunnassa, jossa rahan käyttäminen ja kuluttaminen ovat keskeisiä käyttäytymisen muotoja, varattomuus merkitsee paljon muutakin kuin taloudellisten resurssien puuttumista. Kuluttaminen ja ostosten tekeminen on tärkeä sosiaalisten suhteiden välittäjä ja osoitus siitä, että kykenee elämään normaalina pidettyä elämää. Varattomuus rajoittaa tällöin huomattavasti tekemisen mahdollisuuksia ja arvokasta elämää. (Bauman 2005, 110–113; Miller 2012, 40, 55–57.)

Mattilassa ahkerasti käyvät miehet eivät pääsääntöisesti ole kiinteästi työelämässä, mikä kuuluu myös miesten keskusteluissa. He suunnittelevat opiskelujen jälkeistä tulevaisuuttaan työelämässä, puhuvat työn löytämisen vaikeudesta ja kertovat menneeseen työelämään liittyviä kokemuksia. Keskusteluissa työnteke näyttäytyy tärkeänä osana normaaliin elämänmenoon osallistumisesta (vrt. Bauman 2005, 112–113). Työelämän tuoma arvostus ja sen heijastuminen muuhun elämään on myös keskeinen tekijä vallitsevissa maskuliinissa hierarkioissa (Lammi-Taskula & Kempe

2000). Seuraavassa haastattelukatkelmassa työelämään yhdistyy ajatus ”ihmisten ilmoilla” olemisesta, joka työn puuttuessa vaarantuu:

[Olen] tärkeenä kokenu että on heti maanantaina ja täs viikolla joku semmonen, ku määkkään en oo enää työelämässä, niin pääsee tänne ihmisten ilmoille että vaan, se riittää ihan että sää luet lehteä ja juat kupin ja pari sanaa tässä vaihdat, se ihan riittää että mieli pysyy virkeenä.

Joillekin työelämän ulkopuolella oleville miehille Mattila tarjoaa mahdollisuuksia toteuttaa työelämästatusta paikkaavaa roolia, joillekin taas mahdollisuuden paikata työttömyydestä seurannutta sosiaalisuuden vajetta ja vähävaraisuuden heikentämiä toiminnan mahdollisuuksia. Toiminta tarjoaa erityisempiä puitteita kilpailemiselle esimerkiksi puistojalkapallojoukkueessa, mutta osalle kävijöistä toiminnan tekee merkitykselliseksi nimenomaan se, että kansalaistalon yleinen ilmapiiri ei ole kilpailullinen. Joillekin kansalaistalon kulttuurinen monimuotoisuus näyttäytyy kiinnostavana, toisille rasismien hälväminen suo poikkeuksellisen mahdollisuuden olla yhteisessä tilassa vailla pelkoa ja halventamista.

Osa kävijöistä siis kokee kansalaistalon ilmapiirin hälventävän sosiaalisesti marginalisoivia ja yhdenvertaista vuorovaikutusta estäviä rakenteita. Jotkut näistä rakenteista, jotka liittyvät esimerkiksi kilpailamiseen, työelämästatukseen tai varallisuuteen, ovat myös keskeinen osa yhteiskunnassa vallitsevia maskuliinisia hierarkioita (Lammi-Taskula & Kempe 2000; Jokinen 2003, 8, 10–11; Heinonen 2006, 39–44, 88).

JOHTOPÄÄTÖKSET

Mattilan miestyöstä tekee omanlaisensa sen kytkeytyminen vahvasti settlementiliikkeen kansalaistoiminnan perinteeseen. Toiminnan tekee siihen osallistuville miehille mielekkääksi ennen kaikkea se, että sen kautta muodostuu sosiaalisia suhteita. Toiminta ei edellytä, että työntekijöillä olisi ennalta kovinkaan tarkka kuva niistä kävijöiden arkeen liittyvistä asioista, joiden käsitteleminen edistäisi heidän hyvinvointiaan. Sen sijaan he yhdessä kävijöiden kanssa pyrkivät kehittämään toiminnan ja kanssakäymisen muotoja, jotka vastaisivat kaikkien osallistuvien miesten tarpeita, tai olisivat ainakin kaikille hyväksyttävää. Siten kävijät voivat ainakin periaatteessa niveltää toiminnan osaksi elämäänsä miten itse parhaaksi katsovat.

Kansalaistalossa toisensa kohtaavat erilaista elämää elävät miehet. Erilaisten arjen kontekstien ja kokemusten välillä liikkuvat niin ajatukset kuin resurssitkin. Työntekijöiden ja kävijöiden odotusten välillä, samoin kuin kävijöiden kesken, ilmenee kuitenkin myös jännitteitä. Tehdessään valintoja, jotka ottavat kantaa siihen, mistä miehenä olemisessa on kyse, työntekijät tarjoavat kävijöille tavalla tai toisella värittyneitä samastumiskohteita ja maskuliinisia toimijaa-asemia. Tekemällä tulkintoja siitä, miten vastavuoroisuus, sitoutuminen tai toiminnan hyväksikäyttö tulisi ymmärtää, työntekijät rajaavat sitä, millaisiin tarpeisiin toiminta vastaa. Jännitteet eivät kuitenkaan ole vain rajoittavia, vaan niihin kytkeytyvä dialogi ja neuvottelut voivat luoda myös hedelmällistä maaperää yhteistoiminnalle.

Toimintaa suunnatessaan työntekijät tasapainoilevatkin yksilöllisempien tarpeiden huomioimisen ja kollektiivisen toiminnan koossapysymisen välillä. Se, näyttäytyykö kansalaistalo miehille mahdollisuuksia lisäävänä ja turvallisena riippuu paitsi ilmapiirin avoimuudesta ja toiminnan joustavuudesta, myös siitä miten herkkänä työntekijät ovat sekä toiminnassa ilmenevien vastavuoroisuuden itujen tukemisessa että yhdenvertaista vuorovaikutusta rajoittavien hierarkioiden kitkemisessä.

Keskeinen vuorovaikutusta ruokkiva jännite on kehittynyt yhteisyyden korostamisen ja toisensa kohtaavien huomattavienkin erojen välisestä edestakaisesta liikkeestä. Yhteisöllistä sitoutumista painottavat käytännöt ja ajatus yhdistävästä miehenä olemisesta neuvottelevat erilaisten toimintaan liittyvien odotusten ja muiden erojen, kuten erilaisten maskuliinisuuden muotojen kanssa. Tämän tasapainoilun myötä monet toimintamahdollisuuksia rajoittavat ja miesten välistä eriarvoisuutta luovat rakenteet ovat hälventyneet. Kumman tahansa vastinkappaleen – yhteisyyden korostamisen tai epämääräisemmän monimuotoisuuden – poisjääminen muuttaisi ratkaisevalla tavalla kansalaistalon sosiaalista dynamiikkaa.

KIRJALLISUUS

- Ahmed, Sara (2000) *Strange Encounters: Embodied Others in Post-Coloniality*. Lontoo: Routledge.
- Bauman, Zygmunt (2005) *Work, Consumerism and the New Poor*. Maidenhead: Open University Press.
- Bourgois, Philippe (2007) *Confronting the Ethics of Ethnography: Lessons from Fieldwork in Central America*. Teoksessa Anto-

- nius C. G. M. Robben & Jeffrey A. Sluka (toim.) *Ethnographic Fieldwork: An Anthropological Reader*. Malden: Blackwell, 288–297.
- Brubaker, Rogers & Cooper, Frederick (2000) Beyond "Identity". *Theory and Society* 29, 1–47.
- Eischer, Heli & Mulari, Heta (2014) Monenlaisia miehiä: sukupuolisensitiivisyyttä miestyöhön. *Mattila: miesten lehti. Miesten kansalaistalo Mattilan tiedotuslehti ja väliraportti*, 8–9. http://media.wix.com/ugd/558c17_d1679ab4d4ef47e59a5dbd-b17bca92c6.pdf. Luettu 10.2.2016.
- Eischer, Heli & Jonna Tuppurainen (2009) *Tyttöjen Talo on kuin avoin koti*. Helsinki: Setlementtinuorten liitto.
- Ervasti, Antti (2012) Poikien talo. Teoksessa Arto Jokinen (toim.) *Mieskysymys: miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka*. Tampere: Tampere University Press, 152–156.
- Gobo, Giampietro (2008) *Doing Ethnography*. Lontoo: Sage.
- Graeber, David (2001) *Toward an Anthropological Theory of Value: The False Coin of Our Own Dreams*. New York: Palgrave.
- Gudeman, Stephen (2005) *Community and Economy: Economy's Base*. Teoksessa James Carrier (toim.) *A Handbook of Economic Anthropology*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 94–106.
- Hammersley, Martyn & Gomm, Roger (2000) Introduction. Teoksessa Roger Gomm, Martyn Hammersley & Peter Foster (toim.) *Case Study Method*. Lontoo: Sage, 1–16.
- Harju, Jari & Huutamella, Petteri (2012) *Miestyö Lapissa*. Teoksessa Arto Jokinen (toim.) *Mieskysymys: miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka*. Tampere: Tampere University Press, 109–115.
- Hautaniemi, Petri (2004) *Pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Heady, Patrick (2005) *Barter*. Teoksessa James Carrier (toim.) *A Handbook of Economic Anthropology*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 262–274.
- Heinonen, Jari (2006) *Työläismies ahdingossa? Kolme miessukupolvea rakennemuutosten Suomessa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Honkasalo, Veronika (2011) *Tyttöjen kesken: monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Huttunen, Laura (2010) *Tiheä kontekstointi: haastattelu osana etnografista tutkimusta*. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 39–63.
- Häikiö, Liisa & Niemenmaa, Vivi (2007) *Valinnan paikat*. Teoksessa Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus, 41–56.
- Jokinen, Arto (1999) *Suomalainen miestutkimus ja -liike: muutoksen mahdollisuus?* Teoksessa Arto Jokinen (toim.) *Mies ja muutos: kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere: Tampere University Press, 15–49.
- Jokinen, Arto (2003) *Miten miestä merkitään? Johdanto maskuliinisuuden teoriaan ja kulttuuriseen tekstintutkimukseen*. Teoksessa Arto Jokinen (toim.) *Yhdestä puusta: maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuureissa*. Tampere: Tampere University Press, 7–31.
- Jokinen, Arto (2012a) *Johdanto*. Teoksessa Arto Jokinen (toim.) *Mieskysymys: miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka*. Tampere: Tampere University Press, 11–22.
- Jokinen, Arto (2012b) *Miehet osana tasa-arvokeskustelua ja -politiikkaa*. Teoksessa Arto Jokinen (toim.) *Mieskysymys: miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka*. Tampere: Tampere University Press, 63–76.
- Juhila, Kirsi (2006) *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina: sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino.
- Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka (2010) *Liikkeet liikkeessä*. Teoksessa Esa Konttinen & Jukka Peltokoski (toim.) *Verkostojen liikkettä. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali, Jyväskylän yliopisto*, 2–23. <http://kans.jyu.fi/tutkimuksia/kirja/liikekirja2.pdf>. Luettu 9.11.2015.
- Korkiamäki, Riikka & Nylund, Maria & Raitakari, Suvi & Roivainen, Irene (2008) *Yhteisösosiaalityö kansalaisyhteiskunnan ja asiakastyön rajapinnassa*. Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalityö: kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Jyväskylä: PS-kustannus, 9–20.
- Lammi-Taskula, Johanna & Kempe, Jouni (2000) *Miehen työ*. Teoksessa Jouni Kempe

- (toim.) Miesnäkökulmia tasa-arvoon. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 11–12.
- Lehtonen, Mikko (1999) Maskuliinisuus, kansallisuus, identiteetti. Teoksessa Arto Jokinen (toim.) Mies ja muutos: kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Tampere University Press, 74–88.
- Low, Setha M. & Lawrence-Zuñiga, Denise (2003) Locating Culture. Teoksessa Setha M. Low & Denise Lawrence-Zuñiga (toim.) The Anthropology of Space and Place: Locating Culture. Oxford: Blackwell Publishing, 1–47.
- Martti, Marja-Riitta (2014) Ainutlaatuinen ja turvallinen miesten tapaamispaikka. Mattila: miesten lehti. Miesten kansalaistalo Mattilan tiedotuslehti ja väliraportti, 14–19. http://media.wix.com/ugd/558c17_d1679ab4d4ef47e59a5dbdb17bca92c6.pdf. Luettu 10.2.2016.
- Mattila (2014) Mikä Mattila? <http://www.mattilanmiehet.fi/mika-mattila/>. Luettu 25.8.2014.
- Mattila (2015) Mattila in English. <http://www.mattilanmiehet.fi/mattila-in-english/>. Luettu 15.6.2015.
- Miessakit (2014) Miessakit ry:n historiasta. http://www.miessakit.fi/fi/miessakit_ry/yhdistys/historiasta. Luettu 20.8.2014.
- Miller, Daniel (2012) Consumption and Its Consequences. Cambridge: Polity Press.
- Nagel, Joane (1998) Masculinity and nationalism: gender and sexuality in the making of nations. *Ethnic and Racial Studies* 21 (2), 242–269.
- Nieminen, Jiri (2013) Hegemonisesta maskuliinisuudesta miesten moneuteen: kriittisen miestutkimuksen mahdollistuminen valtio-opillisessa ajattelussa. Tampere: Tampere University Press.
- Ortner, Sherry B. (2006) Anthropology and Social Theory: Culture, Power, and the Acting Subject. Durham & Lontoo: Duke University Press.
- Palmu, Antti (2006) Neljä teesiä miestyöstä. Teoksessa Sanasta miestä: kokemuksia miesten kriisityöstä. Ensi- ja turvakotien liitto, 72–78.
- Pulli, Jussi (2012) Ensi- ja turvakotien liitto ja Miestyön foorumi suomalaisen miestyön kehittäjänä. Teoksessa Arto Jokinen (toim.) Mieskysymys: miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka. Tampere: Tampere University Press, 157–162.
- Rastas, Anna (2007) Rasismi lasten ja nuorten arjessa: transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi. Tampere: Tampere University Press.
- Rastas, Anna (2010) Haastatteluaineiston monet tehtävät etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 64–89.
- Roivainen, Irene (2004) Setlementti välissä olemisen tilana. Teoksessa Tuula Helne, Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen (toim.) Seis yhteiskunta – tahdon sisään! Jyväskylä: SoPhi, 149–165.
- Setlementtiyhdistys Naapuri (2015) Vuosikertomus 2014. <http://naapuri-fi-bin.directo.fi/@Bin/db36550767cee138b81d-767bbafb960e/1434349997/application/pdf/348259/Vuosikertomus%202014-1.pdf>. Luettu 15.6.2015.
- Sigfridsson, Ingegerd (2005) Självklara drycker? Kaffe och alkohol i social samvaro. Göteborg: Bokförlaget Arkipelag.
- Suomen Setlementtiliitto (2011) Setlementtiliiton strategia 2015. Helsinki: Suomen Setlementtiliitto.
- Tiihonen, Arto (2002) Ruumiista miestä, tarinasta tulkintaa: oikeita miehiä – ja urheilijoita? Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämisyhdistys LIKES.
- Tukia, Jukka (2014) Mattila – ja mies voi paremmin. Mattila: miesten lehti. Miesten kansalaistalo Mattilan tiedotuslehti ja väliraportti, 3. http://media.wix.com/ugd/558c17_d1679ab4d4ef47e59a5dbdb17bca92c6.pdf. Luettu 10.2.2016.
- Vainio, Niklas (2003) Veikka ja vuoren valloitus: Veikka Gustafssonin maskuliinisuus ja luontosuhde. Teoksessa Arto Jokinen (toim.) Yhdestä puusta: maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuureissa. Tampere: Tampere University Press, 63–88.
- Vuorela, Ulla (1999) Postkoloniaali ja kolmannen maailman feminismit. Teoksessa Jaana Airaksinen & Tuula Ripatti (toim.) Rotunaisia ja feminismejä: nais- ja kehitystutkimuksen risteyskohtia. Tampere: Vastapaino, 13–37.
- Yan, Yunxiang (2005) The Gift and Gift Economy. Teoksessa James Carrier (toim.) A Handbook of Economic Anthropology. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 246–261.